

Deze nota is de herziene " nota vondelingen".
Deze herziene nota is het resultaat van de besprekingen van de werkgroep Structurele Hulpverlening Zwangerschapsproblematiek van de Landelijke Vereniging Ambulante Fiom aangeboden aan de Fiombureaus op 2 oktober 1989 en is in juli 1990 vastgesteld. Het bestuur van de inmiddels genaamde (stichting Ambulante Fiom) heeft de nota vondelingen ongewijzigd vastgesteld op 6 april 1992.

NOTA
VONDELINGEN

Inhoudsopgave

Inleiding

- I. Historie van de wetgeving in Nederland m.b.t. vondelingen
- II. Te vondeling leggen in de praktijk
 - A. De gang van zaken in Frankrijk: anonieme afstand
 - B. Te vondeling leggen in Nederland
- III. Konklusies en aanbevelingen.

Inleiding

Te vondeling leggen komt niet vaak voor, maar iedere keer dát het gebeurt, brengt het vele emotionele reacties teweeg.

Kennelijk is het iets, dat tegen het gevoel van ieder mens ingaat.

Bij de paniek en de noodsituatie, die achter een dergelijke daad schuilgaan, wordt vaak niet stilgestaan.

Daar gaat althans bij de media en vaak ook bij de politie de aandacht niet naar uit.

De Fiom is, vanuit de doelstellingen van haar werk, bij de problematiek betrokken. In de wetgevingsgeschiedenis van de laatste 20 jaar heeft de Fiom meermalen haar advies en commentaar gegeven. Uitgangspunt was steeds de vrouw in haar nood te helpen en op die wijze het leven van het kind te sparen.

Om die reden werd door de Fiom gekozen voor het legaliseren van het anoniem, onder geheimhouding van burgerlijke staat, afstand doen van een kind. Daarvoor zouden speciale zogenaamde "vindplaatsen" moeten worden aangewezen.

Als Fiom hebben we ons opnieuw beraden óf en eventueel wèlke initiatieven wij op dit terrein zouden willen ondernemen, waarbij de eigen standpunten uit het verleden kritisch werden gezien. Tevens zijn daarbij onze eigen ervaringen betrokken, zowel met situaties van te vondeling leggen, als met afstand ter adoptie.

In 1986 heeft de Fiom daartoe gegevens verzameld over de ervaringen van Fiom-buro's bij het te vondeling leggen en over het te vondeling leggen in Frankrijk*.

Dit land is uitgekozen omdat daar de mogelijkheid van anoniem afstand doen bestaat.

Beide onderzoekjes hebben geleid tot een genuanceerder standpunt.

Deze nota is als volgt opgebouwd.

In het eerste hoofdstuk wordt de historie van de wetgeving in Nederland m.b.t. vondelingen beschreven.

In het tweede hoofdstuk worden de bevindingen van de beide onderzoekjes weergegeven.

In het derde hoofdstuk volgen tenslotte de konklusies en aanbevelingen.

* Door Jenny Zijlmans, Mea Coppens en Alda Lendfers.

Hoofdstuk I.

HISTORIE VAN WETGEVING IN NEDERLAND M.B.T. VONDELINGEN.

Te vondeling leggen is in ons Wetboek van Strafrecht vastgelegd als een misdrijf, onder de titel "verlating van hulpbehoevenden". Artikel 256 Wetboek van Strafrecht luidt:

"Hij, die een kind beneden de leeftijd van 7 jaar te vondeling legt of met het oogmerk zich ervan te ontdoen, verlaat, wordt gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste 4 jaar en 6 maanden."

Dat strafmaximum kan flink omhoog gaan als lichamelijk letsel of dood het gevolg is of de ouders de daders zijn.

Er kan strafvermindering plaatsvinden als het de moeder is geweest, die gehandeld heeft onder de werking van vrees voor ontdekking van haar bevalling.

Al enige jaren wordt door sommigen, zowel van de zijde van de politiek als daarbuiten (onder andere de Fiom), gepleit voor opheffing van die strafbaarstelling, zij het onder zekere condities.

In 1971 stelde het K.V.P.-kamerlid de heer Van Schaik, dat de aparte strafbepaling inzake het te vondeling leggen, diende te worden geschrapt en het te vondeling leggen zou moeten worden geïnstitutionaliseerd, door moeders de gelegenheid te geven pasgeborenen, althans zeer jonge kinderen, op daarvoor dag en nacht open zijnde plaatsen anoniem af te geven.

De toenmalige minister van Justitie zegde daarop een nadere studie toe. In 1972 verschenen in dat kader vier adviezen aan de minister, waaronder één van de F.I.O.M.

Het advies van de F.I.O.M. hield in de specifieke strafbaarstelling van het te vondeling leggen te laten vervallen, in die zin dat het niet strafbaar zou zijn als het kind onder bepaalde voorwaarden, namelijk op vastgestelde plaatsen en met een zekere vorm van registratie, zou worden achtergelaten. Dit alles onder anonimiteit en geheimhouding van burgerlijke staat.

Het Ministerie koos echter, mede op basis van het totaal aan adviezen, niet voor legalisering van te vondeling leggen, maar voor een "goede regeling" van de afstandsprocedure.

Dit resulteerde in 1976 in een wetsontwerp, waarin het afstand doen van ouderrechten wettelijk wordt geregeld. Dit ontwerp is nog steeds geen wet geworden.

In 1978 werd opnieuw, nu door C.D.A.-kamerlid de heer van den Broek, een vraag gesteld om de strafbaarstelling op te heffen, mits het kind op een door de overheid daartoe aangewezen plek werd afgegeven.

De toenmalige minister van Justitie, de heer De Ruiter, wees dit opnieuw af, onder andere omdat hij vreesde voor het bevorderen van het te vondeling leggen en vanwege het recht van het kind om zijn afstamming te kennen.

Wel kwam hij in 1980 met een wetsontwerp, dat de strafbaarheid in principe handhaafde, maar waarin bepaalde in de wet omschreven

omstandigheden een strafuitsluitingsgrond opleveren. Geén strafvervolging zou plaatsvinden tegen de ouder die, vanuit een hevige gemoedsbeweging gedrongen, geen verantwoordelijkheid voor het kind durft of wil aanvaarden, en het zodanig achterlaat dat hij zeker weet dat anderen zich erover zullen ontfermen. Het moet kort na de geboorte plaatsvinden en onder vrees voor ontdekking van de bevalling. Dit wetsontwerp is bij de behandeling in de Tweede Kamer door geen enkele partij ondersteund, voor de één ging het niet ver genoeg, voor de ander ging het veel té ver.

In 1984 heet minister van Justitie, de heer Korthals Altes het wetsontwerp van minister De Ruiter ingetrokken. Als reden gaf hij aan de uiteenlopende stellingnames van de verschillende kamerfrakties en daardoor de onmogelijkheid om door bijstelling van het ontwerp voldoende parlementaire steun te verwerven. Verder zei hij dat ook nú al de Officier van Justitie de mogelijkheid van seponeren had en intussen een zeer terughoudend en humaan opsporingsbeleid van de politie in gang was gezet. Bovendien ging het slechts om een zeer gering aantal gevallen. Al met al prefereerde hij de bestaande wettelijke regelgeving. Tot slot vermeldde hij dat het intrekken van het onderhavige wetsontwerp door hem, onverlet liet de mogelijkheid dat leden van de Tweede Kamer zelf een initiatief-wetsvoorstel aanhangig zouden gaan maken. Dit laatste is nog niet gebeurd.

Hoofdstuk II.

TE VONDELING LEGGEN IN DE PRAKTIJK

A. DE GANG VAN ZAKEN IN FRANKRIJK: ANONIEME AFSTAND

Inleiding

In Frankrijk bestaat de mogelijkheid om "anoniem" te bevallen, dat wil zeggen zonder dat persoonsgegevens van de moeder worden vastgelegd of die in een geboorte-akte vermeld moeten worden.

Het kind, dat geboren wordt, is dan zonder afstamming en heeft volgens de wet geen (voor)ouders.

Deze niet-erkende kinderen verwerven vervolgens na adoptie, de familiebanden en afstamming van hun adoptie-ouders.

In Frankrijk (voor zover bekend het enige land waar dit zo wettelijk geregeld is *) komt dit voort uit de historie en het systeem van het afstammingsrecht.

Dat is het Latijnse systeem, dat een "vrijwillige" afstamming behelst, dat wil zeggen afstamming is geen automatisme dat voortvloeit uit de geboorte, maar komt eerst tot stand door een vrijwillige erkenning daarvan door de moeder en eventueel vader. Althans buiten huwelijk.

Dit systeem opent de mogelijkheid geboorte en afstamming te ontkoppelen.

Je zou dit systeem strijdig kunnen achten met de Europese Conventie van de rechten van de mens, omdat het discriminerend is voor het kind.

In Frankrijk is het echter zo vergroeid met de samenleving, dat het niet weg te denken is.

Overigens is het willekeurig te vondeling leggen van een kind of een kind alleen onverzorgd achterlaten ook in Frankrijk een strafbaar feit en staat als zodanig beschreven in de Code Penal.

Wetgeving

In 1966 zijn een aantal wijzigingen aangebracht in de "Code de la famille et de l'aide sociale" en in de adoptiebepalingen. Geadopteerd kunnen nu onder andere worden de zogenaamde "pupilles de l'état", staatspupillen.

"Pupilles de l'état" kunnen zijn:

1. Kinderen, waarvan de afkomst niet vastgesteld is, die afgegeven zijn bij het buro van de "L'aide sociale à l'enfance", na afloop van 3 maanden.
2. Kinderen, waarvan de afkomst wél is vastgesteld en die door de ouders bij dit buro zijn afgegeven, na afloop van 3 maanden.
3. Kinderen, waarvan de afkomst is vastgesteld en die door een van de ouders bij het buro zijn afgegeven en de andere ouder zich niet binnen een jaar bij het buro heeft bekend gemaakt.

* Andere Europese landen, als Duitsland, België, Engeland en de Scandinavische landen kennen een systeem als het Franse niet.

Daar is het, net als in Nederland, onmogelijk om afstand ter

adoptie te doen, zonder vermelding van de afkomst van een kind.

4. Kinderen, waarvan de afkomst is vastgesteld, die door anderen/ een ander dan de ouders bij het buro zijn afgegeven en waarvan de ouders binnen het jaar zich niet bij het buro bekend hebben gemaakt.

De onder 1. genoemde categorie kinderen zou je kunnen zien als "gelegaliseerd te vondeling gelegd".

De wijze waarop dat moet gebeuren, staat geregeld in de "Code de la famille en de l'aide sociale", namelijk:

"La présentation secrète des enfants en vue de leur admission come pupilles de l'état peut avoir lieu dans le bureau spécialisé ouvert de jour et nuit, sans autre témoin que la femme préposée aux admissions."

"De geheime aanbieding van kinderen, met de bedoeling hen staatspupil te laten worden, kan plaatsvinden in een gespecialiseerd buro, dag en nacht geopend, zonder verdere getuige dan de vrouw, die voor deze aanbieding is aangesteld."

Degene, die het kind komt aanbieden, moet door de vrouw (!) van het buro geattendeerd worden op:

- de door de staat getroffen maatregelen om ouders te helpen zelf hun kinderen op te voeden;
- de konsekwenties van het afstand doen (het worden van staatspupil, geheimhouding van de verblijfplaats, verlies van ouderlijke rechten, mogelijkheid van adoptie);
- de tijd waarbinnen en de voorwaarden waaronder ouders hun kind terug kunnen krijgen (drie maanden);
- de adoptieplaatsing maakt een eind aan alles;
- de mogelijkheid om te vragen om "le secret de l'état civil".

Deze konsekwenties worden bovendien nog eens op schrift overhandigd aan degene, die het kind aanbiedt. Van de "aanbieding" wordt een procesverbaal opgemaakt.

Praktijk

In de praktijk echter worden kinderen niet aan zo'n buro aangeboden, maar vinden deze zogenaamde bevallingen "sous x" plaats in ziekenhuizen.

Een vrouw die haar kind wil afstaan kan voor anonimiteit ("sous x") kiezen, maar hoeft dat natuurlijk niet.

De reden waarom ze dat doet kan heel oneigenlijk zijn:

Bijvoorbeeld: de kosten van een bevalling "sous x" zijn voor de staat.

Als zij echter haar naam op de geboorte-akte laat noteren, moet ze in eerste instantie zelf de kosten betalen.

Ziekenhuizen adviseren soms "sous x", omdat zij dat zelf makkelijker vinden in verband met verhaal van kosten. Het vereenvoudigt ook de adoptieprocedure en schept eventueel de mogelijkheid dat een ander het kind erkent, misbruik is dus ook mogelijk. Overigens als een ongehuwde moeder haar naam als moeder op de geboorte-akte laat noteren, betekent dat nog geen afstamming. Daarvoor is nodig een aparte akte van erkenning.

Ze kan ook wel haar naam op de geboorte-akte laten zetten, maar

niet erkennen. Dan is haar naam bekend, maar is ze niet de wettige moeder.

Ze kan ook in eerste instantie anoniem bevallen (geen naam in de geboorte-akte) en later wel erkennen, waardoor ze de wettige moeder wordt. Er mogen echter geen verschillende namen in geboorte-akte en erkenningsakte staan.

Ook kan ze bij de bevalling in het ziekenhuis niet haar naam opgeven, maar wel bij de geboorte-akte.

Er zijn dus drie momenten: het ziekenhuis (wel/niet naam van de moeder), de geboorte-akte (wel/niet naam van de moeder) en de erkenningsakte (wel of niet door de moeder op te laten maken).

Die drie momenten functioneren los van elkaar, maar mogen geen tegenstrijdige gegevens bevatten.

De geboorte-akte van een kind, waarbij de moeder haar naam geheim houdt, bevat voor het kind (volgens de wet) drie voornamen, waarvan de laatste voorlopig als achternaam fungeert. (Tot bijvoorbeeld adoptie heeft plaatsgevonden). Het kind kan geen echte achternaam hebben, omdat het geen afstamming heeft!

Deze geheimhouding van de afkomst van het kind, de persoonsgegevens van de moeder, vindt dus enerzijds zijn oorsprong in de wetgeving, anderzijds in het medische beroepsgeheim, dat ziekenhuizen het recht geeft bij aangifte van de geboorte de naam van de moeder geheim te houden.

In de wet staat vervolgens dat het kind dan niet eerder, dan na drie maanden ter adoptie mag worden "aangeboden". In die drie maanden kan de moeder het nog terughalen.

In de praktijk wordt lang niet altijd bewust gekozen voor wel of niet anoniem bevallen. Het is ook zeer afhankelijk van het beleid van het betreffende ziekenhuis of kraamkliniek, en soms ook nog van de houding van de ambtenaar van de Burgerlijke Stand.

Er blijkt ook weinig of niet met de meisjes/vrouwen over de konsekventies van zo'n besluit te worden gepraat, het is een zeer moment-gebonden aangelegenheid.

Voor het achterhalen van gegevens over de moeder, later door het kind, bestaat geen mogelijkheid als haar naam in geen enkel papier voorkomt.

Als haar naam wel in de oorspronkelijke geboorte-akte staat, kan het kind die naam in principe achterhalen.

Het geheim bevallen (sous x) zou, in combinatie met een zekere vorm van registratie, beter georganiseerd kunnen worden.

Volgens het Ministerie schort het aan de mentaliteit van artsen en hulpverleners.

Cijfers over anoniem bevallen zijn slecht te achterhalen. Geschat wordt dat het om een behoorlijk deel van de afstanden gaat.

Anoniem afstand doen ter adoptie via een partikuliere organisatie (p.o.)

In Frankrijk bestaan verschillende partikuliere binnenlandse adoptieorganisaties.

Deze partikuliere organisaties worden over het algemeen gefinancierd door adoptiefouders.

Jaarlijks vindt er "la journée d'amitiés" plaats. Deze dag wordt

door adoptiefgezinnen georganiseerd voor vrienden, familie en kennissen. Het is een ontmoetingsdag én fancy fair waarop allerlei tweedehands goederen worden verkocht.

Hieronder volgt een verslag van een gesprek met Madame Blanche die als maatschappelijk werkster werkzaam is bij "les Nids de Paris", één van de partikuliere binnenlandse adoptieorganisaties.

Dit buro heeft zich als doel gesteld het begeleiden van vrouwen, die zwanger zijn en die om persoonlijke redenen niet voor hun kind kunnen zorgen. Daarnaast behartigt het buro de belangen van het kind door de zorg voor het kind op zich te nemen tot het moment waarop het kind geplaatst is in het adoptiefgezin.

De maatschappelijk werkster acht het in het belang van alle betrokkenen dat zij zowel contact heeft met de natuurlijke moeders als met de (aspirant)adoptiefgezinnen. Natuurlijk is hierbij wederzijds respect en een wederzijdse vertrouwensbasis tussen natuurlijke moeder en adoptiefouders voorwaarde. Het voordeel is dat de maatschappelijk werkster direkt informatie kan overdragen aan betrokkenen.

Vrouwen die zich aanmelden bij het buro zijn heel jonge vrouwen tussen 16 en 25 jaar. Zij zijn meestal 5 á 6 maanden zwanger en verkeren meestal in moeilijke omstandigheden. Zij hebben meestal gebroken met het gezin waar ze uit komen en/of staan geheel alleen. De biologische vader van het kind speelt slechts een passieve rol op de achtergrond. Meestal is er geen enkel contact met hem. Ook het buro neemt dan geen contact op met hem.

Voor vrouwen die alleen hun kind willen opvoeden blijkt er een goede staatstoelage te zijn, waarvan men redelijk kan leven. Er is echter weinig psychosociale hulp voor alleenstaande moeders. Jaarlijks melden zich ongeveer 20 vrouwen.

Tot voor 2 jaar geleden kwam op dit buro 50% van de vrouwen terug op hun besluit. Afgelopen jaar (1986) was er 1 vrouw die terugkwam op haar besluit.

De Procedure.

Over het algemeen meldt zich een vrouw enkele maanden voordat de bevalling plaats gaat vinden aan bij "Les Nids de Paris". Direkt daarna begint de maatschappelijk werkster met het selekteren van de aspirant adoptiefouders.

De vrouw kan uit twee manieren van afstand doen kiezen:

1) anoniem d.w.z. (bevallen "sous X")

De vrouw erkent het kind niet. Het kind krijgt dan 3 voornamen, waarvan de derde voornaam de achternaam wordt van het kind.

De vrouw geeft een envelop af op het moment dat zij in het ziekenhuis opgenomen wordt. In de envelop zit een brief waarin haar werkelijke naam vermeld staat. Op het moment dat zich ernstige komplikaties zouden voordoen, kan het ziekenhuis haar feitelijke naam te weten komen.

2) de vrouw erkent haar kind, het kind krijgt de achternaam van de moeder.

De voorkeur van "Les Nids de Paris" gaat uit naar anoniem afstand

doen.

De voordelen van anoniem afstand doen zijn:

- de situatie blijft geheim én anoniem.
- de "G.S.D." betaalt het verblijf in het ziekenhuis.

Als de vrouw het kind erkent moet zijzelf de kosten betalen van het verblijf in het ziekenhuis.

De vrouw tekent direkt na de geboorte van het kind een akte waarin staat dat ze het kind toevertrouwt aan een partikuliere organisatie én dat de maatschappelijk werkster van de partikuliere organisatie de voogdij krijgt.

Deze maatschappelijk werkster staat weer onder toezicht van de A.S.E. (soort staats-organisatie).

Bovendien tekent zij een kennisgeving "dat zij weet dat, als zij het kind binnen drie maanden niet terugvraagt, het in een adoptiefgezin geplaatst wordt".

Het kind gaat direkt na de geboorte naar een gastgezin. Dit verblijf wordt door de a.s. adoptiefouders betaald.

Als de natuurlijke moeder niet terugkomt op haar besluit wordt het kind in het adoptiefgezin geplaatst. Hiervoor is toestemming nodig van de D.A.S., le conseil de famille, te vergelijken met onze Raad voor de Kinderbescherming.

Een half jaar na de plaatsing van het kind vragen de adoptiefouders de adoptie aan bij de rechter. Binnen een jaar is dan de officiële adoptie een feit en is daarmee de officiële procedure beëindigd.

Naast het dossier voor het kind en "le carnet de santé", dit is een kaart waarop alle medische gegevens van het kind staan, heeft de maatschappelijk werkster ook een dossier aangelegd over de vrouw.

Dit omvat een omschrijving van de situatie van de vrouw en de bevalling, rekeningen, gespreksverslagen, uittreksel van het geboorteregister van het kind in plaats van een echte geboorteakte.

Op het uittreksel van het geboorteregister staat:

"geboren uit X of voornaam van moeder én de drie voornamen, waarvan de derde naam de officiële achternaam wordt tot aan de adoptie".

Soms komen na verloop van tijd vrouwen terug bij Les Nids de Paris, soms 16 jaar later nog, om te vragen hoe het met hun kind is.

De informatie die dan verstrekt wordt beperkt zich meestal tot feitelijke informatie over de gezondheid van het kind. De ervaring is ook dat vrouwen alleen willen weten of het goed gaat met hun kind.

Konklusie

Bovenbeschreven procedure is eigenlijk bedoeld voor vondelingen, het betreft een soort voorlopige geboorte-akte.

Echter, ondanks de mogelijkheid van anoniem afstand doen, komt in Frankrijk evengoed kindermoord voor en worden kinderen te vondeling gelegd. Er is een groot onderzoek gedaan naar de invloed van

het "secret" op het aantal kindermoorden. Daaruit bleek dat er geen invloed is te konstateren. Het te vondeling leggen gebeurt desondanks.

B. TE VONDELING LEGGEN IN NEDERLAND.

Eerst iets over de term "vondeling". Onder een vondeling in juridische zin, verstaan wij een kind, dat levend door de moeder of iemand anders in hulpeloze toestand ergens is achtergelaten. Dat kan tot gevolg hebben dat het kind, op het moment dat het gevonden is, is overleden. Een kind dat dood geboren wordt, of kort na de geboorte gedood wordt en wiens lijkje later, ergens verstopt, wordt aangetroffen, is feitelijk geen vondeling. In de praktijk en de berichtgeving echter, is het niet altijd meteen duidelijk of het al dan niet om een vondeling gaat. Sommige situaties bevinden zich op het grensgebied. De omstandigheden waaronder de zwangerschap is verlopen, zijn vaak identiek, alleen pakt de afloop anders uit. De hieronder volgende gegevens dienen dan ook met deze beperking gelezen te worden.

Wij beginnen met weer te geven welk cijfermateriaal er is met betrekking tot vondelingen en op welke wijze het C.B.S. en de Fiom vondelingen registreren.

Aan de hand van enkele items beschrijven wij een aantal ervaringen rondom het te vondeling leggen voor zover de Fiom daar direkt of indirekt bij betrokken is geweest. Bij het samenvatten van deze ervaringen stonden we voor een dilemma. Enerzijds wilden we bekendheid geven aan de omstandigheden waaronder vrouwen een kind te vondeling leggen, anderzijds wilden we uit overwegingen van beroepsgeheim geen uitgebreide gevalbeschrijvingen geven. We hebben om die reden de vestigingsplaatsen van Fiom-buro's en de woonplaatsen van cliënten weggelaten en de situatie-beschrijvingen ingekort.

Het cijfermateriaal.

Allereerst hebben wij cijfermateriaal bij het Centraal Bureau voor de Statistiek opgevraagd.

De cijfers die bekend zijn, leveren van 1965 tot en met 1975 het volgende op:

er zijn 31 vondelingen geregistreerd. In zeven situaties werd de vrouw die het kind te vondeling legde veroordeeld en in 24 situaties werd de zaak geseponeerd.

De cijfers over 1976 tot en met 1985 leveren een onduidelijk beeld op. Over 1976, 1979 en 1980 is niets bekend. In de overige jaren zijn er 14 vondelingen geregistreerd, waarvan bij één situatie bekend is dat de zaak is geseponeerd. Bij de andere situaties staat dit niet vermeld.

De gegevens, die gebaseerd zijn op kranteartikelen, leveren over 1983 zeven vondelingen op, waarvan er vier levend en drie dood worden aangetroffen. In 1984 werden er zes vondelingen gesignaleerd, waarvan er vijf dood worden aangetroffen en één levend. Hoe vondelingen precies geregistreerd worden in Nederland is niet duidelijk.

In 1983 registreert het C.B.S. vier vondelingen, de Fiom zeven. Volgens het C.B.S. worden ook overleden vondelingen geregistreerd.

Ervaringen.

Begin 1985 hebben wij de Fiom-buro's en -tehuizen verzocht ons hun ervaringen rondom het te vondeling leggen te melden. Dit leverde de volgende informatie op.

Van de 20 buro's lieten er 13 weten geen enkele ervaring met vondelingen te hebben. Van de 15 tehuizen kregen wij bericht van twee tehuizen, dat zij geen enkele informatie konden geven.

Zes buro's en één tehuis reageerden met een positieve reactie. De informatie die zij verschaften, werken wij hier uit aan de hand van enkele items:

- hoe waren de omstandigheden, waaronder de vrouw zwanger werd en was;
- hoe werd de zwangerschap beleefd;
- op welke wijze werd het kind te vondeling gelegd;
- op welke wijze werd de vrouw opgespoord;
- wat waren de effecten van de opsporing.

Buro A werd door het landelijk buro verzocht contact op te nemen met de plaatselijke politie. Deze beloofde zo diskreet mogelijk met de kwestie om te gaan. Omdat er aanwijzingen waren dat er kriminele aspecten aan de kwestie vastzaten, zetten zij, onder andere door een oproep via de televisie, de opsporing door. De Fiom is niet betrokken bij deze vondelingenkwestie.

Buro B was direkt betrokken in drie zaken bij vondelingenkwesties.

De eerste zaak betrof een gehuwde Marokkaanse vrouw die anoniem afstand wenste te doen, zij was opgenomen in een tehuis. In overleg met het landelijk buro, het tehuis en het buro is deze vrouw verwezen naar Frankrijk, waar anoniem afstand doen volgens de wet mogelijk is.

De tweede zaak.

Hier bleek sprake van een totaal ontkende zwangerschap, waardoor bij en na de bevalling zowel de vrouw in kwestie, een opmerkelijke huisgenote, de arts als de door hem gealarmeerde politie in paniek raakten. De vrouw was zwanger van een gehuwde man.

De baby werd naar een kinderziekenhuis overgebracht. Het kind heeft een en ander niet overleefd.

Het ziekenhuis schakelde de Fiom in.

De Fiom heeft de vrouw in kwestie ongeveer gedurende een jaar begeleid. Zij ervaarde de hulpverlening als positief.

Hier was dus geen sprake van een vondeling. De vrouw was niet van plan haar kind te vondeling te leggen (in feite had ze geen enkel plan). De politie en de dienstdoende arts, die de huisarts verving, verdachten haar daar wel van.

De vrouw werd vrijgesproken op grond van het feit dat er geen enkele aanleiding was tot verdachtmaking.

De derde zaak betrof een dode baby die in een vuilniszak langs de weg gevonden was. De vrouw had haar zwangerschap geheel ontkend, ook tegenover haar vriend. Waarom zij dit verzweeg, is niemand duidelijk geworden. Nadat het kind, naar werd aangenomen, doodgeboren was, heeft ze het in een handdoek gewikkeld en in een vuilniszak gedaan. Een week later heeft ze de zak bij het huisvuil op straat gezet.

Zij is opgespoord en verhoord. Hierbij waren de Officier van

Justitie, een advocaat, twee maatschappelijk werkers van de reklassering (de zogenaamde vroeghulp) en het Krisis-centrum betrokken. De zaak is door de Officier van Justitie geseponneerd. Haar werd geadviseerd gesprekken aan te gaan met een maatschappelijk werker. Via het Krisis-centrum is zij bij de Fiom terechtgekomen.

Hoe zij dit alles beleefd heeft is tijdens de gesprekken met de Fiom nooit duidelijk geworden. In feite wilde zij geen bemoeienis van de hulpverlening.

Buro C.

Hier was sprake van een kind dat neergelegd werd in een tas op een plaats waar het gemakkelijk te vinden zou zijn. Nadat het kind gevonden was, werd het direkt toevertrouwd aan de Raad voor de Kinderbescherming. De politie heeft de vrouw opgespoord en direkt verwezen naar een maatschappelijk werkster van een ziekenhuis.

De vrouw bleek te zijn gaan twijfelen over haar zwangerschap. Ze wist dat ze het kind niet wilde houden. Zij had niet aan abortus gedacht, wel dat ze het kindje kwijt moest. Ze was niet op de hoogte van afstand doen ter adoptie en ze wilde ook niet dat anderen beslisten over wat alleen van haar was.

De Fiom heeft zelf contact opgenomen met de politie en de begeleiding van de vrouw op zich genomen. De vrouw vond dat de hulpverlening haar werd opgedrongen, maar aksepteerde dit wel. Haar motieven om haar kind te vondeling te leggen werden voor haarzelf veel duidelijker. Zij leerde ook haar positieve gevoelens met betrekking tot het kind te uiten. Zij koos er uiteindelijk voor afstand te doen van haar kind. Door de opsporing werd zij uit haar isolement gehaald.

Het Fiom-buro was zeer te spreken over de zorgvuldige benadering van de politie.

Buro D.

Het eerste geval betrof een Joegoslavische vrouw. Haar motief was angst om haar baan te verliezen en Nederland uitgezet te worden. Verdere gegevens zijn niet te achterhalen, daar het geval een hele tijd geleden gespeeld heeft.

Het tweede geval ging om een meisje van 19 jaar. Zij was verkracht door drie mannen en werd zwaar bedreigd als ze er iets over zou vertellen. Uit angst hiervoor en schuldgevoel ten aanzien van haar ouders heeft ze haar kind te vondeling gelegd. Het is onduidelijk hoe ze bekend geworden is, maar ze is bij de Fiom terechtgekomen en heeft afstand gedaan. Er waren nogal wat problemen met Justitie en politie. Ze werd op een heel vervelende beschuldigende manier verhoord.

Na veel moeizame gesprekken met de Fiom en het meisje heeft Justitie uiteindelijk afgezien van vervolging.

Het derde geval was een meisje van 16 jaar. Weinig van bekend. De verwekker was een vriendje. Uit angst voor haar vader heeft ze haar zwangerschap verzwegen en het kind te vondeling gelegd. Ook hier waren problemen met Justitie.

Het vierde geval was als volgt. De vrouw, die het kind te vondeling legde, heeft de zwangerschap niet onder ogen willen zien. Er

was geen plaats voor seksualiteit vóór het huwelijk. Ze heeft dan ook tegenover haar vriend, haar ouders en omgeving de zwangerschap, die het gevolg was van een eenmalig seksueel contact, verzwegen. Dit ondanks dat haar wel eens gevraagd was of ze misschien zwanger was.

Ze is alleen bevallen en legde de baby in de buurt van een school waar het gemakkelijk te vinden zou zijn. Een moeder van een schoolkind vond het en bracht het naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis, van waaruit direkt contact werd opgenomen met de Fiom. Het kind werd direkt toevertrouwd aan de Raad. Dit voorval kwam in de krant. De werkgever van de vrouw, die reeds langere tijd vermoedde dat zij zwanger was, sprak haar hierop aan. Zij zijn samen naar de politie gegaan en deze schakelde de Fiom in. De vrouw en haar vriend wilden de baby terug en zijn daarna gaan trouwen.

In dit geval bleek het voor alle partijen positief dat de vrouw bekend werd.

Buro E.

Eerste situatie. Naar aanleiding van een krantebericht "vondeling dood gevonden" heeft de Fiom contact opgenomen met een medewerker van het algemeen maatschappelijk werk (dit in het kader van een samenwerkingsafspraken tussen de Fiom en het A.M.W.).

Het meisje blijkt snel opgespoord te zijn door de politie. De aan haar toegewezen advocaat heeft contact gezocht met het A.M.W. De zaak is door Justitie niet geseponneerd omdat het kind dood was. Door toedoen van de advocaat zou de zaak voorlopig aangehouden zijn en het meisje geplaatst in een behandelingstehuis. Diverse navragingen over het verdere verloop hebben geen informatie opgeleverd.

Tweede situatie.

Tot aan de bevalling wist niemand van de zwangerschap. De huisarts heeft de zwangerschap diverse malen niet gekonstateerd en alleen gezegd dat het 15-jarige meisje minder frites moest eten. Het meisje is op de w.c. bevallen en heeft het kind vervolgens in een zak achter de tuinheg gelegd. Het kind werd door een voorbijganger gevonden, die de politie inschakelde.

Het meisje is snel opgespoord. De Raad voor de Kinderbescherming is ingeschakeld, die op haar beurt de Fiom inlichtte.

De vondeling verbleef in het ziekenhuis en er werd een voorlopige toevertrouwing aan de Raad voor de Kinderbescherming geregeld.

Tijdens de gesprekken met de ouders, de vriend van het meisje en het meisje zelf blijkt, dat het meisje volkomen is overrompeld en in paniek heeft gehandeld. De ouders staan erop dat de baby terugkomt.

De Officier van Justitie heeft op grond van de gegeven feiten de zaak geseponneerd.

Na enige onduidelijkheid met de Raad voor de Kinderbescherming is de baby naar huis gegaan. Enkele maanden later trouwde het meisje met haar vriend. De Fiom stelde een gunstige prognose voor de toekomst.

Buro F.

Over de afgelopen jaren is in onze regio slechts één geval bekend waar een burgemeester contact opnam met de Fiom toen hij benaderd was door een kontaktpersoon van de vrouw die het kind te vonde-

ling had gelegd. Het buro heeft doorgegeven, dat deze vrouw een beroep op de Fiom kon doen met garantie, dat haar naam en verblijfplaats geheim zouden blijven voor politie en Justitie. Zij heeft echter niet gereageerd en de Fiom heeft er niets meer over gehoord.

Konklusies

Wat blijken uit dit onderzoek motieven te zijn om een kind te vondeling te leggen?

Een meisje of vrouw kan zodanig verlamd raken onder druk van innerlijke en uiterlijke omstandigheden, dat zij geen hulp van buitenaf in haar situatie betreft.

Een rol daarbij speelt de angst gestraft te zullen worden door de ouders. Normen rondom seksualiteit, zoals seksualiteit voor het huwelijk, ongehuwd zwanger zijn, en zwanger zijn van een gehuwde man, zijn daarbij van belang. Ook de angst voor verlies van baan of verblijfsvergunning kan een enorme druk voor een (buitenlandse) vrouw zijn.

Een andere vrouw, die verkracht is, wordt met geweld bedreigd als zij haar mond open durft te doen.

Ook zwangerschap door incest kan oorzaak zijn van het besluit het kind te vondeling te leggen.

Bij enkele vrouwen is sprake van een totale ontkenning. In zulke situaties en op basis van een gering aantal gegevens is het moeilijk innerlijke en uiterlijke omstandigheden te onderscheiden. Uiteraard is er ook sprake van het samengaan van een aantal motieven.

Eén vrouw blijkt ondanks de druk der omstandigheden een beroep te doen op de hulpverlening. Deze vrouw wenst dan anoniem afstand te doen.

In een vijftal situaties heeft de politie de vrouwen opgespoord of hebben zij zelf contact opgenomen. Vier van hen waren positief over de hen aangeboden hulp. Eén van hen bleek het hulpaanbod af te wijzen.

Het is voor ons niet na te gaan wat het voor een vrouw betekent om anoniem afstand te doen door een kind te vondeling te leggen en er geen verantwoording over af te leggen aan het kind of aan de samenleving.

Onze ervaringen betreffen vrouwen, van wie hun daad bekend is geworden.

In het navolgende hoofdstuk zullen we proberen enige voorlopige konklusies te trekken.

Hoofdstuk III

KONKLUSIES EN AANBEVELINGEN

Wij hebben ons de vraag gesteld: voor wie zou het legaliseren van de mogelijkheid om anoniem afstand te doen, eventueel op vastgestelde "vindplaatsen" of buro's, een oplossing, een handreiking, zijn.

Wij menen dat het géén oplossing zou zijn geweest voor de vrouwen, vanuit het merendeel van de praktijkvoorbeelden, die hun kind te vondeling legden.

Wat opvalt in de verhalen van deze vrouwen/meisjes, is de totale verdringing van het feit dat ze zwanger zijn. Ook abortus of afstand ter adoptie wordt niet overwogen, omdat dat op zichzelf al erkenning van de zwangerschap zou betekenen. Pas op het moment van de bevalling, breekt de paniek uit en wordt, meestal in alle eenzaamheid, "gekozen" om het kind ergens te vondeling te leggen. Het kiezen voor het anoniem afstand doen, het afgeven van je kind bij een daartoe bestemd buro, vereist, net als bij abortus en de bestaande afstandsprocedure, dat je nadenkt over je zwangerschap en zowel rationele als emotionele afwegingen maakt.

In de meeste situaties, zoals die ons bekend zijn van te vondeling leggen, handelde de vrouw in paniek en angst en was zij blijkbaar niet in staat een andere besluit in overweging te nemen.

De mogelijkheid je kind ergens anoniem af te geven is op zo'n moment derhalve geen alternatief.

Voor een andere groep vrouwen zou het anoniem afstand doen een oplossing kunnen zijn. Wij doelen hier op de groep vrouwen voor wie het van levensbelang is dat de geboorte van het kind, niet bekend zal worden, maar die door de huidige afstandsprocedure gedwongen wordt het feit van de geboorte bekend te maken.

Een uit de praktijk gegrepen voorbeeld: een immigrantenvrouw die in Nederland woont is op papier reeds getrouwd met een man die in een ander land woont. Van verwekking van een kind door hun beiden kan geen sprake zijn. Toch is de vrouw zwanger. Als de vrouw afstand doet zal ze daarvoor de toestemming van haar echtgenoot moeten krijgen, omdat de laatste juridisch vader is van het kind. Echter, het is juist de echtgenoot die in geen geval de zwangerschap te weten mag komen.

De ervaringen van de Fiom in de adoptieazorg hebben ons geleerd van hoeveel belang het is, zowel voor de geadopteerden zelf als voor de moeders die ooit afstand deden, te horen wie hun moeder is, resp. wat er van hun kind geworden is.

Ook moeders die ten tijde van de afstand dit absoluut als een afgesloten hoofdstuk wilden zien, blijken na verloop van jaren dat niet gekund te hebben en komen terug naar de Fiom met een vraag om informatie over hun kind.

De aantallen zijn dusdanig (*), dat er van een duidelijke behoefte gesproken kan worden.

(*) In 1985: bij de Fiom 389 hulpvragen met betrekking tot postadoptie en 124 informatieve hulpvragen. Daarnaast komen onder andere vragen binnen bij de Raden voor de Kinderbescherming en Burgerlijke Stand.

Wij hebben ook gezien, wat het voor een kind betekent zijn moeder niet te kennen, niets over haar te weten, behalve misschien een naam; hoeveel moeite sommigen zich getroosten iets over haar aan de weet te komen.

Derhalve zijn we van mening dat het anoniem afstand doen ook voor deze groep vrouwen niet als oplossing moet worden gekozen. Wel erkennen we het probleem van deze vrouwen, maar we hebben de oplossing in een andere richting gezocht. We pleiten ervoor de afstandsprocedure zodanig aan te passen, dat het voor vrouwen in de bovenbeschreven situatie mogelijk moet worden afstand te doen van het kind, zonder hun 'papieren' echtgenoot daarin te kennen.

Wij konstateren, dat de zogenaamde "gelegaliseerde vindplaatsen", zoals die in Frankrijk bestaan en in het verleden door de Fiom bepleit zijn, met onze huidige ervaringen, voor de eerst beschreven categorie waarschijnlijk niet de juiste oplossing biedt, en voor de tweede categorie, gezien het belang dat we aan afstammingsvoorlichting hechten, eveneens niet.

Voor de eerstbeschreven categorie vrouwen, die het 'besluit' om hun kind te vondeling te leggen in paniek nemen, zouden we naar een andere oplossing willen zoeken.

Met het feit dat te vondeling leggen nog steeds in alle gevallen als een strafbaar feit te boek staat, zijn wij niet gelukkig. Het feit, dat het een misdrijf is, tekent maar al te vaak de publiciteit én de wijze van opsporing door de politie. Wij zouden er voorstander van zijn dat in de wet, voor die gevallen waarin duidelijk vanuit paniek en een noodsituatie gehandeld is, zogenaamde strafuitsluitingsgronden worden geformuleerd. Dat betekent dat iemand die gehandeld heeft onder de voorwaarden zoals geformuleerd in het Wetboek, niet strafbaar is en geen misdrijf heeft gepleegd. Dat zou overeenkomen met onze opvatting dat zo iemand hulp nodig heeft, en geen straf verdient!

Het wetsontwerp van Minister de Ruiter van 1980 beoogde een dergelijke regeling (*). De Fiom vond die oplossing toen niet ver genoeg gaan. Nog steeds was immers opsporing nodig, waardoor de anonimiteit in gevaar werd gebracht.

Als wij nu echter onze ervaringen inventariseren, blijkt dat vrouwen de zwangerschap verdringen, geen rationele afwegingen maken en daarmee ook de inhoud van de strafwet geen rol van betekenis laten spelen.

Al of niet opgespoord worden, al of niet strafbaar zijn, wordt op dat moment blijkbaar niet overwogen.

(*) Kamerstuk 16104, zitting 1979-1980.

De preventieve werking van wetgeving, met als doel het leven van kinderen te sparen, moet dan ook bijzonder gering worden geacht. Waar de wet wel aan zou moeten voldoen, is dat mensen die vanuit angst en paniek gehandeld hebben, niet als de daders van een misdrijf worden omschreven en dus vervolgens behandeld. Ook al seponeert de rechter in zo'n situatie doorgaans, volgens de wet is er een misdrijf begaan.

Van een verzachting van de wettekst in bovengenoemde zin, zou in ieder geval ook een preventieve werking naar het opsporingsbeleid van de politie uit kunnen gaan.

De vraag die wij ons in de inleiding stelden of, en eventueel welke initiatieven de Fiom zou moeten nemen ten aanzien van het vondelingenvraagstuk, zouden we aan het slot als volgt willen beantwoorden.

- Bevorderen dat het ingetrokken wetsontwerp De Ruiter opnieuw of tafel komt en tot wet wordt.
- De opsporingsambtenaren bijvoorbeeld in de opleiding voorlichten over de achtergronden van het vondelingenvraagstuk met als doel dat de opsporing meer gericht wordt op de mogelijkheid om een vrouw, die hulp behoeft, die ook daadwerkelijk te kunnen bieden.
- Indien de moeder van het te vondeling gelegde kind wordt gevonden aan haar op dezelfde wijze hulp te verlenen als aan moeders die afstand van hun kind doen.
- Bevorderen dat de huidige afstandsprocedure herzien wordt, zódanig, dat op papier gehuwde vrouwen tóch de mogelijkheid hebben zelfstandig afstand te doen, zonder dat zij verplicht worden hun echtgenoot daarin te kennen.